

Kinderparticipatie

In samenwerking met Marja van Dijk, JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding.

Het is woensdagmiddag. Een aantal jongens en meisjes in de groep wil voetballen. Helaas is de bal lek. Ze proberen de bal op te pompen, maar dat helpt niet. Een van de kinderen stelt voor om een nieuwe bal te gaan kopen in het winkelcentrum in de buurt. De kinderen gaan naar de pedagogisch medewerker met dit voorstel. De pedagogisch medewerker vindt het een goed idee. Zij maakt afspraken met de kinderen over de kosten van de bal en de tijd waarop zij weer terug moeten zijn. Zij geeft een van de kinderen geld en een mobieltje mee zodat ze haar kunnen bellen als er overleg nodig is. Dan gaan er vier kinderen op pad naar het winkelcentrum. De pedagogisch medewerker weet dat deze kinderen alleen op pad mogen van hun ouders.

Kinderen vrijheid en verantwoordelijkheid geven, betekent ook risico's nemen. De pedagogisch medewerker kan inschatten welke kinderen de vrijheid aankunnen zonder al te veel risico. Zij weet ook dat alle kinderen met risico's moeten leren omgaan. De balans tussen beschermen en vrijlaten verschuift met het ouder worden van de kinderen steeds meer naar vrijlaten. Dit gebeurt altijd in overleg met de ouders.

We zien hierboven ook dat de kinderen zelf initiatieven nemen in hun buitenschoolse opvang.

Dit wordt kinderpaticipatie genoemd. Voor pedagogisch medewerkers is het bevorderen van kinderpaticipatie een van hun belangrijkste pedagogische middelen in de buitenschoolse opvang.

Zij dragen daardoor bij in de opvoeding van kinderen tot verantwoordelijke burgers.

om uit te voeren. Ze maken het plan om een hut te bouwen in de tuin, maar er is geen hout. Dan is de verleiding voor de pedagogisch medewerker groot om een ander voorstel te doen, bijvoorbeeld om te gaan voetballen. De pedagogisch medewerker die het belangrijk vindt dat kinderen hun ideeën kunnen uitvoeren, zal echter met de kinderen op zoek gaan naar mogelijkheden om aan hout te komen. Misschien lukt dat niet dadelijk, maar de kans is groot dat sommige kinderen op het idee komen om ergens hout te gaan vragen. De pedagogisch medewerker bedenkt dan dat er op de vuilstort van de gemeente vast wel hout te vinden is. Drie kinderen van de groep gaan hun ouders vragen om daar zaterdag hout te gaan halen voor de hut. Geregeld! En wat hebben de kinderen hier veel van geleerd: oplossingen zoeken, met elkaar overleggen, horen dat er zoiets als een vuilstort bestaat.

Wat is kinderpaticipatie?

Kinderparticipatie betekent dat kinderen een stem hebben in allerlei zaken die hen direct aangaan: het programma, de inrichting, de groepsregels, het eten. Soms stellen kinderen iets voor wat op het eerste gezicht ingewikkeld is

Kinderparticipatie is veel meer dan kinderen die samen bedenken wat ze graag willen doen en dan aan de pedagogisch medewerker vragen om het voor hen te regelen. Kinderen kunnen ook betrokken zijn bij de uitvoering van hun ideeën. De pedagogisch medewerker ondersteunt hen daarbij.

De buitenschoolse opvang vult kinderparticipatie ook niet in als een consultatie van individuele kinderen of het verzamelen van individuele verlanglijstjes. Een essentieel onderdeel van kinderparticipatie is het overleg tussen de kinderen onderling en het overleg tussen de kinderen en de pedagogisch medewerker. De uitkomst van zo'n overleg is niet winst of verlies, maar afstemming. Kinderparticipatie kun je ook zien als een proces waarin wensen en meningen op elkaar afgestemd worden.

Vooral inspraak of ook verantwoordelijkheid?

De vorm van kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang vergt discussie in het team. Het is belangrijk om het met elkaar eens te zijn over wat je nu eigenlijk kinderparticipatie noemt. Er zijn verschillende opvattingen mogelijk. Sommigen zien in kinderparticipatie vooral het consulteren van de kinderen en het inventariseren van hun wensen. Anderen leggen de nadruk op kinderparticipatie als eigen verantwoordelijkheid geven aan kinderen.

› KINDEREN CONSULTEREN

Sommige pedagogisch medewerkers vinden het vooral belangrijk om de mening en de wensen van de kinderen te horen. Zij willen met behulp van kinderparticipatie kinderen meer vrije keuze geven om te kunnen doen wat zij willen. Kinderparticipatie is dan een middel om samen plannen te maken en goed aan te sluiten bij wensen van kinderen in de organisatie van het activiteiten aanbod. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de plannen blijft bij de pedagogisch medewerkers. Met deze houding is kinderparticipatie vooral gericht op consultatie en inspraak.

KENNIS

Kinderparticipatie is:

- › samen denken;
- › samen beslissen;
- › allemaal meedoen;
- › samen verantwoordelijk zijn.

Bron: Rijnen & Schreuder (1997).

› SAMEN VERANTWOORDELIJK

Andere pedagogisch medewerkers zien zichzelf en de kinderen als gelijkwaardige partners in de groep. Daarbij ontkennen ze niet dat ze als volwassenen meer kennis en ervaring hebben. Die kennis en ervaring zetten ze in om doelen van de kinderen te bereiken. Kinderparticipatie is voor hen een uiting van vertrouwen in kinderen en erop gericht om kinderen zo veel mogelijk eigen verantwoordelijkheid te geven. Een belangrijk onderdeel is het samen overleggen over belangrijke zaken die de groep aangaan, zoals de onderlinge relaties tussen de kinderen: vriendschappen, elkaar helpen, omgaan met plagen en pesten. Zo'n overleg kan uitmonden in gezamenlijk gedragen omgangsgeregels.

KENNIS

Kinderdictatuur

(...) 'Soms denken mensen wel eens dat kinderpaticipatie hetzelfde is als kinderdicatuur. Kinderen mogen hun wensen uiten en grote mensen moeten die wensen realiseren. Dit is een ver verbreide misvatting. Sinterklaas werkt misschien wel zo, maar in dat geval heeft kinderpaticipatie niets te maken met Sinterklaas.

Kinderparticipatie betekent dat kinderen recht hebben op hun wensen en dat ze die wensen mogen uiten, maar ook dat zij recht hebben op een antwoord betreffende die wensen. Kinderen hebben recht op dialoog, zij hebben er recht op gezien te worden als volwaardige partner in het gesprek. Een volwaardige partner krijgt niet zomaar gelijk, daarmee ontstaat een discussie.' (...)

Bron: Van Gils (2001).

Eigen ervaring met participatie

Pedagogisch medewerkers kunnen hun eigen ervaringen met participatie goed gebruiken in een discussie over kinderpaticipatie. Hoe is hun participatie in de organisatie van de buitenschoolse opvang geregeld en hoe

KENNIS

Participatieniveaus

Hieronder staan de participatieniveaus volgens Shier. Het team kan aan de hand hiervan bepalen op welk niveau de pedagogisch medewerkers bezig zijn en welk niveau ze willen bereiken.

- 1 Luisteren naar kinderen.
- 2 Aanmoedigen van kinderen om hun mening te geven.
- 3 Rekening houden met meningen van kinderen.
- 4 Betrekken van kinderen in besluitvorming.
- 5 Samen beslissen en uitvoeren.

Kinderparticipatie wordt per niveau uitgebreider vormgegeven. Op het eerste niveau zijn pedagogisch medewerkers attent op meningen van kinderen en op het tweede niveau helpen zij de kinderen om hun mening te uiten. Op het derde niveau wegen ze de mening van kinderen serieus mee. Op het vierde niveau geven pedagogisch medewerkers macht uit handen bij beslissingen. En op het laatste niveau gaat het niet meer om een gunst van af en toe, maar om een vanzelfsprekende zaak van samen beslissen. Op dat niveau krijgt ook de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering gestalte. Op alle eerdere niveaus blijft de verantwoordelijkheid liggen bij de pedagogisch medewerkers.

Bron: Harry Shier in Van Gils (2001).

ervaren zij dat? Is er mogelijkheid voor eigen initiatief en gezamenlijk overleg over ideeën voor het pedagogisch beleidsplan? Voelen zij zich serieus genomen? Hoe werkt het om ideeën in te brengen zonder verantwoordelijkheid voor de uitvoering te nemen of te krijgen? Is dat prettig of juist niet? Vaak wordt gezegd dat de vormgeving van de kinderpaticipatie in de groep een spiegel is van de wijze waarop pedagogisch medewerkers kunnen participeren in de organisatie van hun buitenschoolse opvang.

Pedagogische doelen van kinderpaticipatie

Kinderparticipatie is een belangrijk onderdeel van de opvoeding. Het past vooral bij een democratische opvoedingsstijl. Zie hoofdstuk 11 'Interactievaardigheden': Kinderen leren daardoor als zelfstandige personen in een gemeenschap te functioneren. Dat is belangrijk voor nu, maar ook voor later.

Welke pedagogische doelen worden bereikt met kinderpaticipatie? Die liggen vooral in het leren samenleven met elkaar. Kinderparticipatie levert een belangrijke bijdrage aan de sociale competenties van kinderen op de volgende terreinen:

- › eigen mening vormen;
- › democratisch functioneren;
- › zelfstandigheid en zelfvertrouwen;
- › groep wordt leefgemeenschap.

Eigen mening vormen

Kinderen die mogen meedenken en meebeslissen, leren nadenken over wat zij zelf willen. Ze leren om een eigen mening te hebben en te verwoorden. Ze leren argumenten daarvoor geven. En ze leren dat anderen een andere mening kunnen hebben.

Democratisch functioneren

Kinderparticipatie is een leerschool voor democratisch handelen; een competentie die van het grootste belang is voor het functioneren in de maatschappij. Via kinderpaticipatie leren kinderen al op jonge leeftijd om initiatieven te nemen, hun mening kenbaar te maken, te luisteren naar anderen, te overleggen, te onderhandelen en compromissen te zoeken. Ze ervaren hiermee de essentie van burgerzin en democratisch functioneren. Ze leren wat tolerantie voor andersdenkenden is en ze leren zich verplaatsen in andere kinderen of in de volwassenen. Kinderen leren hoe dat gaat: besluiten nemen met z'n allen. Ze voelen aan den lijve wat 'meedoen in de maatschappij' is. Zie deel I, hoofdstuk 2 'Autonomie en participatie'. Kinderparticipatie is alleen al vanwege dat leerproces belangrijk, ongeacht de uitkomst van de discussies.

Zelfstandigheid en zelfvertrouwen

Ook voor hun zelfvertrouwen en zelfstandigheid is kinderpaticipatie een belangrijke ervaring. Als een kindervaart dat hij invloed heeft op anderen, dat zijn

mening ertoe doet, en dat er naar hem geluisterd wordt, dan wordt hij gesterkt in zijn identiteit en krijgt hij een positief zelfbeeld.

Groep wordt leefgemeenschap

De groep wordt hechter als kinderen samenwerken aan hun eigen leefomgeving. De betrokkenheid bij de groep wordt veel groter. Als kinderen hun eigen programma mogen vormgeven, wordt het 'hun buitenschoolse opvang'. De pedagogisch medewerkers zijn niet alleen verantwoordelijk voor een goed programma. De verantwoordelijkheid voor een leuk programma en een prettig draaiende groep ligt bij de pedagogisch medewerkers en de kinderen gezamenlijk. Kinderen kunnen daarin net zo goed initiatieven nemen als pedagogisch medewerkers. De ervaring is dat kinderen veel enthousiaster spelen met speelgoed of zich veel beter houden aan regels waarover ze zelf meegedacht hebben. Als alles voor de kinderen bedacht wordt, dan kunnen ze zich gaan afzetten tegen de buitenschoolse opvang of worden ze passieve consumenten van het aanbod.

Participatief werken

Kinderparticipatie vergt in de eerste plaats een participatieve werkhouding van de pedagogisch medewerkers. Een participatieve houding is een permanente gerichtheid op de initiatieven, meningen en ideeën van kinderen. Je kunt dit ook een open houding noemen. De pedagogisch medewerkers stralen uit dat zij graag willen weten wat de kinderen denken en vinden. Zij stimuleren hen om ideeën te formuleren en om samen te overleggen. Zij geven kinderen in de groep de gelegenheid om invloed te hebben en eigen initiatieven te nemen. Ze zijn erop gericht om niet te snel verantwoordelijkheid over te nemen, maar met de kinderen mee te denken zodat ze eigen oplossingen vinden. Pedagogisch medewerkers helpen de kinderen om hun ideeën vorm te geven en zo samen met hen een leukere buitenschoolse opvang te maken.

Een participatieve houding houdt meer in dan 'goed luisteren' en 'goed communiceren' met kinderen, al heb je die vaardigheden er wel bij nodig. Participatief werken is een centraal onderdeel van het dagelijkse werk in de buitenschoolse opvang.

Kinderparticipatie is in de ogen van velen iets wat een pedagogisch medewerker de hele dag doet. Daarnaast zijn er voor kinderpaticipatie ook altijd speciale momenten en gelegenheden in het programma ingebouwd. Een voorbeeld daarvan is de maandelijkse kindervergadering waarin het afgelopen programma wordt geëvalueerd en

het komende programma wordt voorbereid. Of een regelmatig terugkerend kringgesprek tijdens het fruit eten, dat gewijd wordt aan de omgang met elkaar.

Taken van de pedagogisch medewerker

Het ondersteunen van kinderparticipatie vraagt in de eerste plaats om een participatieve houding van de pedagogisch medewerkers. Zij hebben ook specifieke taken om de kinderparticipatie in goede banen te leiden.

Die staan hieronder:

- > groepslid zijn;
- > gespreksleider zijn;
- > agenderen;
- > gelegenheid scheppen;
- > informatie geven;
- > grenzen aangeven;
- > vervolg geven.

> GROEPSLID ZIJN

De buitenschoolse opvang is van de kinderen en de pedagogisch medewerkers samen. Zij vormen de leefgemeenschap. Op de momenten van gezamenlijk overleg zijn pedagogisch medewerkers vooral groepslid, maar wel groepslid met meer kennis en ervaring dan de kinderen. Zij zetten die kennis in om het gezamenlijke idee verder te helpen zonder alles over te nemen.

> GESPREKSLEIDER ZIJN

De pedagogisch medewerkers bewaken het groepsproces tijdens het onderlinge overleg van de kinderen. Zij luisteren naar hen en verwoorden hun gedachten. Zij zorgen ervoor dat alle kinderen die iets willen zeggen daarvoor de gelegenheid krijgen. En dat de andere kinderen daarnaar luisteren. Zij bevorderen dat kinderen vragen aan elkaar stellen over hun mening. 'Vraag Ronnie maar waarom hij niet altijd samen met de hele groep aan tafel wil zitten.'

Als er verschillende ideeën in de groep zijn, kan er eventueel gestemd worden. Maar het hoeft niet altijd zo te zijn dat de meerderheid wint. De groep kan ook naar een compromis zoeken of bedenken of er meer voorstellen uitgevoerd kunnen worden (eerst dit en dan dat). De rol van gespreksleider is soms moeilijk te combineren met de rol van groepslid. Een groepslid denkt immers mee, terwijl een gespreksleider boven de partijen staat. Het is het beste om de gespreksleidersrol niet al te nadrukkelijk uit te voeren. En daarvoor kan de pedagogisch medewerker af en toe zeggen: 'Ik wil nu ook even mijn mening zeggen.'

> AGENDEREN

Pedagogisch medewerkers plaatsen zelf onderwerpen op de agenda waarover zij graag met de kinderen willen

overleggen. Kinderen kunnen eveneens onderwerpen aangeven waarover zij hun mening willen geven.

› GELEGENHEID SCHEPPEN

De pedagogisch medewerkers zorgen voor een structuur waarin de kindparticipatie tot haar recht komt. Dit kan via bepaalde werkvormen en via hun eigen houding. Ze praten spontaan met groepjes kinderen over hun ideeën, maar organiseren ook regelmatig kindervergaderingen of gesprekken voor de hele groep. Sommige centra voor buitenschoolse opvang beginnen elke dag met een groepsgesprek, andere hebben eens per maand een officiële kindervergadering. Er zijn ook andere werkvormen mogelijk, zoals kinderen die elkaar interviewen aan de hand van foto's, een ideeënbus of een wensenmuur waar de kinderen briefjes of tekeningen op kunnen plakken.

› INFORMATIE GEVEN

De pedagogisch medewerker beschikt over meer informatie dan de kinderen of weet waar je informatie kunt vinden. Kinderen kunnen deze informatie goed gebruiken om hun mening op te baseren of om nieuwe ideeën te krijgen. De kinderen hebben ook informatie nodig over democratische processen. Hoe kun je vergaderen met elkaar? Hoe kun je de verschillende meningen verzamelen? Wat is stemmen? En waarom gelden de meeste

stemmen? Sommige centra voor buitenschoolse opvang organiseren hierover zelfs workshops voor de kinderen.

› GRENZEN AANGEVEN

Als volwassenen hebben de pedagogisch medewerkers een veel beter inzicht in de grenzen van wat mogelijk is dan de kinderen. Grenzen zijn vaak: het beschikbare budget, de beschikbare tijd of het beschikbare vervoer. Daarover geeft de pedagogisch medewerker informatie. Grenzen hoeven niet altijd meteen duidelijk te zijn. Soms stoort dat juist het creatieve proces bij de kinderen. Als kinderen een buitenspeelplaats mogen ontwerpen, dan mogen ze best eerst even vrij dromen!

› VERVOLG GEVEN

Pedagogisch medewerkers vertellen de kinderen regelmatig of hun ideeën uitgevoerd kunnen worden en indien niet, waarom dan niet. Stel dat er gesproken is over het vakantieprogramma, dan vertelt de pedagogisch medewerker één of twee weken later hoe de collega's of de ouderaad hebben gereageerd op de gemaakte plannen. Daar zit niet te veel tijd tussen, want anders verliezen de kinderen hun belangstelling of denken ze dat er toch niets gebeurt met hun ideeën. Hoe jonger de kinderen zijn, hoe minder tijd er kan zitten tussen ideeën en uitvoering.

KENNIS

Gerichte vragen naar concrete wensen

Vragen stellen is een kunst. Daarom enkele tips.

- › Belangrijk is om bij het hier en nu te blijven. Als je verbeteringen wilt aanbrengen in de buitenspeelplaats, vraag dan aan kinderen niet om de speelplaats van hun dromen te tekenen. Vraag hun liever wat zij graag doen op het huidige speelplein en wat zij er nog meer zouden willen doen.
- › Aftasten van prioriteiten is eveneens belangrijk. Niet alles kan tegelijkertijd. Als je een rijtje verbeteringen voor de buitenspeelplaats hebt gehoord, kun je in grote lijnen enkele keuzes schetsen met de gevolgen daarvan, zonder zelf een oordeel te geven.
- › Maak de kinderen duidelijk dat je hun mening niet kent en die graag wilt weten. Soms denken kinderen dat je allang weet wat zij denken. Of ze proberen het antwoord te geven waarvan ze denken dat de pedagogisch medewerker het graag wil horen. Moedig ze aan om zich uit te spreken en reageer op hun verhaal.

Bron: Van Gils (2001).

Rekening houden met diversiteit

Niet alle kinderen in de groep zullen dezelfde wensen en meningen hebben. Het is belangrijk dat kinderen daarover zelf compromissen leren sluiten.

Kinderen kunnen echter niet alle perspectieven overzien en daarom houdt de pedagogisch medewerker enkele principiële uitgangspunten altijd in het oog:

- › alle leeftijden komen aan bod;
- › jongens en meisjes komen aan bod;
- › respect voor culturele en religieuze gewoontes;
- › rekening houden met chronische ziektes of beperkingen;
- › rekening houden met het beschikbare budget.

De pedagogisch medewerker legt aan de kinderen uit dat de buitenschoolse opvang er is voor alle jongens en meisjes van 4 tot 13 jaar. Zij moeten zich dus allemaal prettig voelen bij de besluiten. Dit geldt ook voor

kinderen die vanwege hun opvoeding thuis moeite hebben om mee te doen met sommige activiteiten. Denk bijvoorbeeld aan het gemengd verkleeden voor gymnastiek of zwemmen. Niet iedereen vindt dat gewoon. Of aan bepaalde etenswaren die kinderen vanuit hun geloof (varkensvlees) of principes (vegetarisch) niet mogen hebben. Ook kinderen met ziektes of beperkingen moeten opletten wat ze eten en kunnen niet overal aan meedoen. Datzelfde geldt voor kinderen van wie ouders niet zo makkelijk iets extra's kunnen bekostigen. Dat kinderen leren om met omstandigheden van andere kinderen rekening te houden, is een essentieel onderdeel van kinderparticipatie. Het inbrengen hiervan kan door de betreffende kinderen zelf gebeuren. Maar dergelijke punten worden ook door de pedagogisch medewerkers bewaakt. Dat kan door deze uitgangspunten als grenzen vooraf te stellen: hier moeten we rekening mee houden. Of door deze uitgangspunten als vragen in de groep te stellen: hebben we overal aan gedacht?

Kinderparticipatie en leeftijd

Hoe ouder de kinderen, hoe beter hun capaciteiten voor kinderparticipatie. Kinderen vanaf 8 jaar kunnen zelf initiatieven nemen, gevolgen van beslissingen overzien en zich langer concentreren op een onderwerp. Zij kunnen zich ook beter verplaatsen in de gedachtewereld van een ander kind en daardoor beter overleggen. Een precieze leeftijd waarop die overgang plaatsvindt, is niet aan te geven. Soms wordt de scheidslijn voor kinderparticipatie bij 8 jaar gelegd. Maar ook kleuters en jonge kinderen tot 8 jaar kunnen meepraten.

Er gelden enkele vuistregels:

- › hoe jonger hoe meer doe-activiteiten;
- › rekening houden met doeners en praters;
- › aansluiten bij ervaring van kinderen;
- › hoe ouder hoe langer de gespreksduur.

Hoe jonger de kinderen zijn, hoe meer de pedagogisch medewerkers werken met foto's, tekeningen of spelvormen in plaats van met gesprekken.

Doe-activiteiten zijn ook geschikt voor oudere kinderen die niet zo van praten houden. Meisjes zijn in het algemeen meer geneigd tot praten met elkaar dan jongens. Veel jongens houden het samen praten maar kort vol.

KENNIS

Kinderparticipatie met kleuters

Hoe ontdek je wat een 4- of 5-jarige wel of niet leuk vindt, dwarszit of graag anders zou willen zien op de bso? Laat een pop eens een babbeltje met ze maken. Zelfs stille kinderen laten zich op deze manier verleiden tot een gesprekje. En zeggen tegen de pop wat ze tegen de groepsleiding niet durven uit te spreken. Kleuters praten met vanzelfsprekendheid tegen dieren en poppen. Je kunt ook meer poppen gebruiken: de mopperpop en de lieve pop. Net als voor een poppenkast laten de kleuters zich vanzelf in het verhaal opzuigen.

De pop vraagt aan de kinderen wat buitenschoolse opvang is, wat ze leuk vinden en wat ze niet leuk vinden. En geeft ze antwoord en/of vraagt aan een ander kind om antwoord te geven. Zo leren de kleuters ook om naar elkaar te luisteren.

Kleuters leren door de herhaling wat kinderparticipatie inhoudt. Als ze bijvoorbeeld elke week zo'n gesprekje met de pop mogen voeren, dan gaat het steeds gemakkelijker om te zeggen wat leuk is en

wat niet. Je kunt dan verschillende onderwerpen aan de orde stellen. Het eten, de spelletjes, het buiten spelen, het speelgoed enzovoort. Daarna kan de pedagogisch medewerker ook andere vormen van inspraak introduceren, bijvoorbeeld stemmen met rode en groene bordjes. Eerst begrijpen de kinderen dat niet en doen ze vooral elkaar na. Maar de tweede keer gaat het al beter. Of tekeningen en foto's laten maken van leuke plekjes op de bso en daarover vragen stellen aan de kinderen. Als die tekeningen dan worden opgehangen en ertoe leiden dat de kinderen samen met de pedagogisch medewerker diezelfde dag nog meer leuke plekjes gaan inrichten, dan voelen de kinderen aan den lijve wat kinderparticipatie is.

Heel belangrijk is het om dadelijk in te gaan op suggesties van kleuters. Want anders zien ze het verband niet meer tussen wat ze gezegd hebben en wat er daarna gebeurt. En juist de ervaring dat het effect heeft wat ze zeggen, is wat de bso met kinderparticipatie aan de kinderen wil overbrengen.

Bron: Werkboek kinderparticipatie. JSO.

Ze gaan liever iets samen doen, waarbij ze ook kunnen bewegen. Een werkvorm waarin een activiteit zit, zoals foto's maken van geliefde plekken, het interviewen van je leeftijdgenoten met een microfoon of het uitbeelden van een groepsregel is voor doeners een goede manier om mee te denken. Het samen praten wat informeler maken, helpt soms ook. Het hoeft niet altijd zittend in een kring. Je kunt ook overleggen over de komende vakantie-activiteiten terwijl de kinderen intussen aan het tekenen zijn. Kortom, in de werkvormen voor kinderparticipatie moeten zowel de praters als de doeners tot hun recht komen.

Sommige kinderen zijn het samen praten van huis uit niet zo gewend, terwijl andere kinderen thuis overal over meepraten. Ervaring opdoen met kinderparticipatie is juist voor die eerste groep heel belangrijk, maar ze hebben wel wat meer begeleiding en stimulans nodig van de pedagogisch medewerker.

De tijdsduur van overleg wordt aangepast aan wat kinderen prettig vinden. Jongere kinderen zullen minder lang geboeid blijven door zo'n gesprek dan kinderen van 8 jaar en ouder. Twintig minuten in een kring is haalbaar voor kinderen onder de 8 jaar. Hoe ouder de kinderen zijn, hoe prettiger ze het vinden om intensief met elkaar te praten.

PRAKTIJK

Enkele voorbeelden

De groepsregels

Samen met de kinderen zijn alle regels van de bso geïnventariseerd. De kinderen hebben per regel twee foto's gemaakt: één waarbij het volgen van de regel wordt uitgebeeld en één waarbij het overtreden van deze regel in scène is gezet. De regel 'niet op de bank springen' heeft dus een foto van een kind dat naast de bank aan het springen is en een foto van een kind dat op de bank springt. Alle foto's zijn naast elkaar aan de muur gehangen en door alle kinderen bekeken. Daarna zijn gesprekken over de regels gestart. De kinderen hebben samen vijf regels uitgekozen waaraan zij zich stoorden. Daarna is gekeken of de regel aangepast kon worden of er werd gezocht naar alternatieven.

De kinderen stoorden zich bijvoorbeeld aan de regel: 'na school gaan we eerst met elkaar aan tafel zitten en iets drinken en eten'. De kinderen wilden liever meteen zelf wat ondernemen of even op de bank hangen. De pedagogisch medewerkers vonden dat prima maar wilden wel graag dat kinderen hun verhaal over school kwijt konden. Daarom is besloten tot het volgende alternatief: na school staat er een tafel klaar met drinken, bakers en iets te eten. Iedereen kan naar behoefte pakken. De pedagogisch medewerkers gaan even langs bij elk kind om te vragen hoe het was op school. En later op de middag gaat de hele groep wel bij elkaar zitten om samen fruit te eten. Op deze manier zijn alle

regels opnieuw de revue gepasseerd en is een aantal regels aangepast. Ook is er een tijdstip afgesproken om te kijken of de nieuwe afspraken goed werken.

Activiteitsaanbod voor de jongste kinderen

De pedagogisch medewerkers hebben een lange lijst gemaakt van gevarieerde activiteiten die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van kinderen van 4 tot 7 jaar. Elke activiteit is uitgebeeld in een foto en op hard karton geplakt. De kinderen gaan regelmatig met z'n allen langs de muur met foto's om uit te kiezen wat ze leuk vinden om te doen. Dan praten ze ook met elkaar over de activiteiten en maken ze afspraken om samen te gaan.

Vragen en ideeën verzamelen

In een tienercentrum in Denemarken hangt een groot prikbord, verdeeld in twee vakken. Eén vak voor de tieners en één vak voor de leiding. Iedereen mag in zijn eigen vak een vraag of een opmerking ophangen. De afspraak is dat iemand van het andere vak binnen twee weken een reactie geeft. Het briefje verhuist dan naar het andere vak. Bij het bord ontstaan regelmatig levendige discussies tussen de kinderen onderling en tussen kinderen en pedagogisch medewerkers naar aanleiding van de briefjes en de reacties erop. Eenmaal per maand worden de briefjes voorgelezen in de groep en wordt besloten wat er met de vragen en opmerkingen gedaan wordt.

Bron: onder andere bso Vlietkinderen Leidschendam-Voorburg.

Waar kan het over gaan?

Kinderen kunnen overal over meepraten. De meest in het oog springende onderwerpen zijn:

- › De groepsregels: samen praten over hoe je met elkaar omgaat en welke verplichtingen er zijn. Hierbij kan ook het gedrag van de pedagogisch medewerkers naar de kinderen toe ter discussie komen te staan.
- › De inrichting en spelmaterialen: samen de ruimte anders inrichten en lijsten maken van spelmateriaal dat nodig is. Dit geldt ook voor de buitenruimte.
- › Het programma: plannen maken voor activiteiten, cursussen of een vakantieprogramma en taken verdelen bij de voorbereiding.
- › Eten en drinken: bespreken welk voedsel en drinken lekker, gezond en geschikt is. En over de wijze waarop je samen kunt eten en drinken: wel of niet op vaste tijden, in kleine groepjes aan tafels of in een grote kring.

KENNIS

Werkvormen voor kinderpactie

Er zijn verschillende werkvormen om kinderen bewust uit te lokken om hun mening en wensen kenbaar te maken. De meest voorkomende werkvormen die gebruikt worden bij kinderpactie zijn: de kindervergadering, de enquête en de ideeënbus.

Welke werkvormen zijn het beste? En zijn er werkvormen die je altijd moet gebruiken? Op deze vragen is geen pasklaar antwoord. Wel is het belangrijk dat je alle kinderen stimuleert tot participatie en daarom zul je werkvormen moeten gebruiken die aansluiten bij de interesse en leeftijd. Kortom het moet aansluiten bij de 'taal van elk kind'. En dat betekent dat er veel

verschillende werkvormen aangeboden moeten worden voor jong en oud. En dat er ook verschillende manieren aangeboden moeten worden voor kinderen om zich te uiten. Dit kan door middel van vertellen, tekenen, schrijven, foto's maken, schilderen enzovoort. Men noemt dit de mozaïekmethode (Clark-Stewart & Allhusen 2005). Kinderen kunnen visueel en verbaal uitdrukking geven aan hun perspectief op de bso. Om ervoor te zorgen dat iedereen kan meedoen, meepraten en meedenken moeten ideeën ook worden vastgelegd. Dit maakt het participatieproces transparant en democratisch. Dit kan door de pedagogisch medewerkers worden gedaan maar ook door de kinderen. Bijvoorbeeld door een krant of een collage te maken en die op te hangen.

Bron: Zanderink (2010).

Tot slot

- › Kinderparticipatie maakt de buitenschoolse opvang tot een leefgemeenschap van kinderen en pedagogisch medewerkers. Ze werken samen aan een fijne buitenschoolse opvang. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om 'de wensen van kinderen centraal'. Het gaat veeleer om 'de kinderen zijn medeverantwoordelijk'. Samen nadenken, rekening houden met verschillende wensen en posities, een mening formuleren en naar elkaars ideeën luisteren; kindparticipatie biedt een geweldige kans voor alle kinderen om zich het democratische gedachtegoed eigen te maken en dat ook in andere situaties toe te passen. Het leidt tot functioneren in verbondenheid met anderen. Een eigenschap die een noodzakelijke aanvulling is op zelfstandig functioneren. Zie hoofdstuk 2 'Autonomie en participatie'.
- › Om kindparticipatie in goede banen te leiden, is een participatieve houding nodig: van de pedagogisch medewerkers, maar ook van de organisatie als geheel. Dat betekent een open houding voor de ideeën van kinderen en de bereidheid om die samen met hen vorm te geven.

